

ГЕОГРАФІЧНІ ЗНАННЯ Й ГЕОГРАФІЧНА ОСВІТА: РОЛЬ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ Й ПРОСТОРОВОГО ГРОМАДЯНСТВА

Філончук Зоя Володимирівна

*Комунальний вищий навчальний заклад "Херсонська академія неперервної освіти"
Херсонської обласної ради*

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ГЕОГРАФІЇ

Головним завданням сучасної української школи є впровадження компетентнісного підходу та формування ключових компетентностей. Школа має навчити учнів жити самостійним життям і брати активну участь у всіх сферах діяльності сучасного суспільства, яке швидко змінюється. Відповідно набуття компетентностей – динамічний процес, який потребує постійного розвитку набутих компетентностей або формування нових.

Особливої актуальності у період воєнного стану набуває розвиток громадянської компетентності. Взаємодопомога, волонтерство, протидія дезінформації, підтримання як власного емоційного ресурсу, так і дитячого, є важливими складовими роботи вчителя географії в сучасних умовах.

Громадянські та соціальні компетентності передбачають: спроможність діяти як відповідальні громадяни; участь у громадському та суспільному житті, дотримуючись основних принципів демократії; критичне осмислення основних подій історії, усвідомлення їх впливу на світогляд громадянина та його самоідентифікацію [3].

Як свідчать результати всеукраїнського соціологічного опитування, 70% підлітків хочуть жити та навчатись в Україні, а 90% – бути корисними. Майже половина опитаних мають досвід волонтерської діяльності та вважають, цей досвід їм знадобиться у післявоєнній відбудові країни [5].

Сьогодні вчитель не має зосереджуватися лише на передачі знань, а повинен планувати дитиноцентричний освітній процес, розвиваючи в учнях критичне мислення та громадянську відповідальність. Саме такий підхід відповідає ідеям демократії та відображає дотримання прав людини.

У діючій навчальній програмі з географії цей результат досягається через реалізацію наскрізної змістової лінії «Громадянська відповідальність», метою якої є формування відповідального члена громади і суспільства [1].

Навчальна програма з географії містить низку тем і питань, що безпосередньо пов'язані з проблематикою формування громадянської компетентності. Її розвиток відбувається за певними логічними етапами відповідно до віку учнів, змісту та вимог навчальної програми.

У своїй роботі вчитель може звернутися до досвіду неформальної освіти, зокрема, всеукраїнської програми «Демократична школа», в якій визначено три рівні формування громадянської компетентності. Національна самосвідомість, екологічне мислення і поведінка формуються у процесі вивчення всіх тем шкільної географії; розуміння фундаментальних прав і свобод людини при вивченні складу населення світу або певної країни. Ефективна співпраця над реалізацією соціально значущих проєктів, використання інтерактивних вправ сприяють здобуттю практичного досвіду громадянської відповідальності [2].

Важливим очікуваним результатом навчання за модельними програмами з географії має стати формування в учнів наскрізних умінь, зокрема щодо розв'язання групових завдань з навчальної проблеми відповідно до своєї ролі в групі, складання плану власної діяльності під час виконання групового завдання та презентації його результатів, опис вражень від виконаного дослідження/проєкту тощо.

Проте, як свідчать результати дослідження якості організації освітнього процесу в умовах війни, не більше третини вчителів застосовують види інтерактивної навчальної діяльності під час дистанційного навчання. Переважна більшість педагогів віддає перевагу традиційним формам і методам роботи з учнями [4].

За результатами всеукраїнського соціологічного дослідження «Підлітки та їхнє життя під час війни: настрої, цінності, майбутнє», основною причиною занепокоєння підлітків є війна, проте, 93% з них вже докладають зусиль для самореалізації; майже 70% опитаних визначились з майбутньою професією [5].

Отже, педагогам важливо підтримати віру дітей у власні сили й можливості; акцентувати увагу на майбутньому; пропонувати ті види робіт, які сприятимуть згуртованості та зниженню психологічного напруження всіх учасників освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Географія. 6-9 класи. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. 2022. 77 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2022/08/15/navchalna.programa-2022.geography-6-9.pdf>
2. Громадянська відповідальність: 80 вправ для формування громадянської та соціальної компетентностей під час вивчення різних шкільних предметів. 5-9 клас. Посібник для вчителя / Рафальська М., Боярчук О., Герасим Н. та ін. Х. : Вид. група «Основа», 2017. 136 с.
3. Державний стандарт базової середньої освіти. Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 року №898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text>

4. Дослідження якості організації освітнього процесу в умовах війни у 2022/2023 навчальному році. Державна служба якості освіти України. 64 с. URL: <https://osvita.ua/doc/files/news/889/88943/yakist-osvity-v-umovah-viyny-web-3.pdf>

5. Підлітки та їхнє життя під час війни: настрої, цінності, майбутнє. Всеукраїнське соціологічне дослідження. 90 с. URL: <https://dobrodiy.club/wp-content/uploads/2023/03/doslidzhennya-pidlitky-ta-yihnye-zhyttya-pid-chas-vijny-nastroyi-czinnosti-majbutnye.pdf>

Гілецький Йосип Романович, Закутинська Ірина Іванівна

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

ТРАНСФОРМАЦІЇ СТРУКТУРИ ТА ЗМІСТУ ЗАГАЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ

Питання формування структури і змісту загальної середньої освіти не має вирішуватися інтуїтивно, на основі власних уявлень держчиновників від освіти чи їх консультантів, а мати ґрунтовну теоретичну основу. Будь які принципові зміни повинні бути належно аргументовані, обговорені широким колом науковців – професіоналів з питань саме методології розробки змісту освіти, а також освітян практиків.

Щодо обґрунтування структури і змісту географічної освіти, то свого часу з цього питання були запропоновані принципи на яких мав би здійснюватися цей процес. Це дозволило долучитися до вирішення цього питання, беручи участь у підготовці державних стандартів, навчальних програм, підручників, дидактичних та методичних матеріалів. Ці зусилля і взаєморозуміння у широких колах колег, дотичних до вирішення питань розробки і структурування змісту географічної освіти, дозволило вийти на оптимальну структуру вивчення та змістове наповнення навчальних курсів для учнів різних класів. Це відбулося станом на початок ХХІ століття і впродовж чотирьох навчальних років (2001–2005 рр.) учні школах у 5 класі вивчали «Географію рідного краю», у 6-му та 7-му вже усталені курси «Загальна географія» (6-й клас) та «Географія материків і океанів» (7-й клас), у 8-му клас завершували фізичну географію на прикладі своєї держави України, а і 9-му класі стартували із соціально-економічною географією своєї Батьківщини, у 10-му, опираючись на знання із попередніх географічних курсів та новітньої історії, опановували знання із соціально-економічної географії світу.

Беззаперечними перевагами вибудованої тоді структури було те, що здобуття географічної освіти в школі починалось з вивчення географії рідного краю, змістове наповнення курсів мало вдало вибудовану логіку розкриття тем, спиралося на дидактичні принципи формування